

■ Török Csaba

KÜLSŐ VÁLTOZÁSOK – BELSŐ MEGTÉRÉSSSEL

Mit jelent az egyház reformja? Egyáltalán miért van rá szükség? Hogyan és merre tereli Ferenc pápa Isten rábízott népét?

„**Az** egyház minden megújulása lényege szerint a hivatáshoz való fokozódó hűségben áll” – írta a II. vatikáni zsinat az ökumenizmusról szóló, *Unitatis redintegratio* kezdetű dokumentumában (6). E gondolat szíve egy nagyon fontos meglátás: az egyház nem öncél, nem l’art pour l’art vallási intézmény. Azért van, mert Krisztus – az Atyaistentől kapott küldetése beteljesítésére – megalapította a Szentlélek kiárasztásával. Oka: „Krisztus és Isten országának hirdetése”. Célja: hogy „ennek az Országnek csírája és kezdete [legyen] a földön” (*Lumen gentium*, 5). Vagyis alfája és ómegája túl van önmagán. Jel, amely valami nagyobbra, teljesebbre, értékesebbre mutat. Van „teste”, hierarchikus alkotmánya, intézményei, struktúrája, ám ezek önmagukban értelmezhetetlenek. Csupán annyi értékük és értelmük van, amennyiben Krisztusra mutatnak, s amennyire segítik a nagy küldetésnek, Isten országa beteljesülésének előmozdítását.

Az egyház reformjáról szólva ezért két dolgot mindenképpen látnunk kell:

- Nem menedzsment, hanem szolgálat és tanúságtétel. Bár egy átalakításnak mindig van szervezeti vetülete, az mindannyiszor eszköz (nem cél, még kevésbé a tulajdonképpeni lényeg, a „tartalom”). Ferenc pápa így ír *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdításában: „Új élet és hiteles evangéliumi lelkület nélkül – az egyház saját hivatása iránti hűsége» nélkül – bármilyen új struktúra rövid idő alatt megromlik” (26). Röviden: az intézmények pusztán külsődleges átszabása nem megújulás, nem valódi egyházi reform, csupán olyan kényszercselekvés, amelynek végeredménye hamarost ugyanolyan rossz és haszontalan lesz, mint amilyen a korábbi állapot volt. A megújulás útja a tudatos misszió: a Krisztus által nekünk ajándékozott szolgáló és tanúságtévő evangéliumhirdetés (EG 27) – „hogyan ne váljon egyfajta

egyházi magába fordulás prédájává” (II. János Pál: *Ecclesia in Oceania*, 19).

- Az egyes módozatok, alakzatok mérlegelésekor a „cél-szerűség” a fő szempont. Amikor meg akarjuk vizsgálni, egy fennálló forma kielégítő-e, illetve milyen jobb alternatívát választhatnánk helyette, akkor a nagy cél tükrében valójában azt kell megkérdeznünk: Szolgálja-e az emberek üdvösségét? Segíti-e az egyházat abban, hogy egyre jobban az legyen, aminek Jézus szánta, azt tegye, amire a Szentlélek szünet nélkül indítja? Azért is nehéz feladat ez, mert elképzelhető: ami ma szolgálja a célt, holnap már hátráltatja az elérését. A történelmi korok változásának az egyházi alakzatok változását is magával kell hoznia. Ezt a fáradozást jelölte XXIII. János bibliai feladatmeghatározása, amely aztán a zsinati tanítás központi elemévé nőtte ki magát: vizsgálnunk kell az idők

„Megújulás kell mindenütt, hiszen mindenkinek, minden szintnek újra meg újra, ma kell hűségessé válnia krisztusi küldetéséhez.”

jeleit (lásd *Gaudium et spes*, 4). Az is elképzelhető, hogy ami egy adott helyen (kulturális és társadalmi kontextusban) hasznos, az másutt egyenesen zavaró, gátló vagy akár káros is lehet. Másként fogalmazva: a megújulás az itt (hely) és most (idő) koordináta-rendszerében keresi a helyét, megvalósulási lehetőségét. Herbert Haag svájci teológus ezért is adta ezt a címet egyik könyvének: *Csak aki változik, marad hű önmagához*. Másként fogalmazva: „A missziós szempontból megfogalmazott lelkipásztorkodás megköveteli a kényelmes, »mindig így csináltuk« lelkipásztori elv feladását. Felszólítok mindenkit, hogy legyen bátor és kreatív a saját közössége célkitűzései, struktúrái, stílusa és evangelizáló módszere újrarendelésének feladatában. Célok kitűzése az elérésükhöz szükséges eszközök megfelelő közösségi keresése nélkül a merő képzelgés szintjére van ítélve” (EG 33).

Az egyházi megújulás szintjei

A világ katolicizmusa hatalmas szövet, adottságok és lehetőségek, korlátok és távlatok, múltak, jelenek és jövők elbűvölő, megrázó, megindító és döbbenetesen összetett patchworkje. Megújulás kell mindenütt, hiszen mindenkinek, minden szintnek újra meg újra, ma kell hűségessé válnia krisztusi küldetéséhez. Kihívás ez a plébániáknak, az egyházmegyéknek, az egyes országok helyi egyházainak (a püspöki konferenciák vezetése alatt), de ugyanígy a köznyelvben csak „a Vatikán”-ként emlegetett Apostoli Szentszéknek is. A latin-amerikai püspökök 2007-es aparecidai (Brazília) tanácskozásának zárodokumentumát idézve ezt írja a pápa: „Most

nem elegendő az »egyszerű adminisztráció«. A föld minden régiójában létre kell hoznunk az »állandó misszió állapotát« (EG 25). Nem arról van tehát szó, hogy egyszerűen csak „alkalmazunk” néhány központi irányelvet (mint például a központi irányítású kommunista államok legeltérőbb szervezeteiben), végrehajtunk egyfajta pártprogramot vagy öt éves tervet. Radikálisnak, vagyis a gyökérig lehatolólnak kell lennünk: a gyökér pedig az evangélium, maga Krisztus.

Az átalakulás ezért a gondolkodásunkat is átszabja. Hajlamosak vagyunk ugyanis a világegyházat a centrum (Róma) és a periféria (helyi egyházak) kettősségében szemlélni, ahol az első utasít, a második végrehajt. Torz ez a képlet, s veszélyeket rejthet magában. [Nem] „hiszem, hogy a pápai tanítóhivataltól végső vagy teljes érvényű szót kellene várni az egyházra és a világra vonatkozó összes kérdésre vonatkozóan. Nem helyénvaló, hogy a pápa helyettesítse a helyi püspöki karokat mindazon problémák megítélésében, melyek az ő területükön mutatkoznak. Ebben az értelemben úgy érzem, hogy egyfajta üdvös »decentralizáció« irányában kell előrehaladni” (EG 16). Azt mondhatjuk, hogy „a világ végéről” érkezett Péter-utód megválasztásával maguk a bíborosok is ebbe az irányba léptek. Ferenc pedig nagyon tudatosan halad előre ezen az úton. A pápai tanítás megfogalmazásakor rendszeresen támaszkodik a helyi püspökök tanítóhivatali megnyilatkozásaira, merít belőlük (a periféria, amely utat mutat a centrumnak). Többször kijelentette: „Nem a pápa feladata, hogy részletes és teljes elemzést nyújtson a mai valóságról, ám minden közösséget arra buzdítok, hogy »legyen éber az idők jeleinek vizsgálatára«” (EG 51). Azt is kinyilvánította, hogy például a családi életre vonatkozó bizonyos lelkipásztori kérdésekben „nem szabad várni a szinódustól vagy ettől a buzdítástól új, minden esetre alkalmazható kánonjogi szabályt” (*Amoris laetitia*, 300) – azaz minden szintnek a maga módján kell keresnie a jó és hiteles utakat.

A pápa feladata

„Mivel arra kaptam meghívást, hogy meg is éljem azt, amit másoktól kérek, a pápaság megtérésére is gondolnom kell. Róma püspökeként rám vár a feladat, hogy nyitott maradjak minden – szolgálatom végzésére irányuló – javaslatra, amely által hűségesebbé lesz ahhoz az értelemez, melyet Jézus Krisztus akart adni e szolgálatnak, valamint az evangelizáció aktuális szükségleteihez” (EG 32). E megújuló pápai szolgálatértelmezésnek több eleme is van:

- A helyi egyházak megerősítése, saját döntési jogkörökkel, „bizonyos hiteles tanításbeli tekintéllyel” való tudatos felruházásuk (uo.).
- A vatikáni struktúrák olyan átalakítása, hogy jobban megfeleljenek az egyház nagy céljának, tudva, hogy „a túlzott centralizáció, ahelyett, hogy segítené, csak bonyolítja az egyház életét és missziós dinamikáját” (uo.).
- Ezáltal útmutatás, példaadás minden egyéb egyházi szintnek a helyesen értett megújulás módszertanára. Egysze-

rúbben szólva: a pápa és hivatala reformja váljon követhető mintává az egyházi élet minden szintje számára.

Az első lépések

Ferenc pápa a vatikáni átalakítások során ugyanazt a módszertant követi, amelyet a családszinódusi folyamat is: látás – mérlegelés – cselekvés. Először alaposan fel kell mérni a fennálló helyzetet, majd meg kell vizsgálni, szembesíteni kell az evangéliummal, végül az így nyert belátások alapján el lehet kezdeni a konkrét lépések meghatározását, a közvetlen célok elérésére alkalmas eszközök kiválasztását. Ezt a módszertant tükrözi december 22-i beszéde is, melyet a vatikáni reformokról mondott a római kúria tagjai előtt.

Az „állapotfelmérés” – túl a szokott módokon, például a püspökök ötévente esedékes római ad limina látogatásán – két új elemet is felmutatott:

- Létrejött egy nyolc, majd kilenc bíborost tömörítő „tanács”. Ebben olyan főpapok kaptak helyet, akik egyházmegyéket is kormányoznak. Világos, hogy ebből kifolyólag az ő szempontjaik arra vonatkoznak, mennyiben segíti a központi egyházvezetés a helyi szinteket (a „perifériákat”) küldetésük jobb teljesítésében. Ez a bizottság már több részleges, konkrét változtatási javaslatokat tartalmazó jelentést is készített a pápa számára, ám azok nem publiku-

sak. (Ferenc vezetési stílusára jellemző, hogy – amennyiben sűrű programja engedi – személyesen részt vesz a ciklikus üléseken, ám ott soha nem szólal meg. Hallgat és figyel. Ez is a vezetés egy módja.)

- A vatikáni dikasztériumokat (hivatalokat, intézményeket) felszólították, hogy tekintsék át illetékességi köreit, s vizsgálják felül működésüket. Két szempont is hangsúlyossá vált ennek során: egyfelől megfelelő-e a feladatok belső elosztása a hivatalok között, illetve az adott ügyben érintett esetleg több dikasztérium együttműködése (belső viszonyok); másfelől melyek azok az illetékességek, amelyeket egy vatikáni hivatal átadhatna („leoszthatna”) a nemzeti püspöki konferenciáknak (külső viszonyok). Csak egy példa: elképzelhető-e, hogy a boldoggá avatások a helyi egyházak szintjén lezajló eljárások legyenek, s csak a szentté avatások ügyében járjon el az illetékes római kongregáció? Ez azért is lényeges kérdés, mert a decentralizáció csak akkor lehet sikeres, ha a periféria kész feladatokat átvállalására – és ehhez van erőforrása, felkészültsége. Ezek az anyagok már 2015 során elkészültek, s hatottak a pápa döntéseire.

Néhány konkrétum

Ferenc lassan négy esztendeje ül Péter trónján – ez idő alatt számos személycserére sor került, ami már bizonyosan meg-

rajzol fontos vonalakat. Ami talán a leglényegesebb: a pápa mind a vatikáni, mind a megyés főpásztori kinevezések során eltekintett a korábbi bevett eljárásrendektől, olykor nem kis meglepetést okozva (például *Pietro Parolin* venezuelai nuncius államtitkári kinevezésével, vagy a plébániai pasztorációban kitűnt, „határvidékeket” is bebarangoló fiatal *Corrado Lorefice* palermói, illetve *Matteo Zuppi* bolognai érsekké való kiválasztásával). Az is meglepetést okozott, amikor *Mario Zenari* damaszkuszi nunciust 2016 Krisztus király ünnepén bíborossá kreálta a pápa – ugyanakkor továbbra is megtartotta szíriai megbízatásában (jelezve ezzel kiállását a közel-keleti keresztények mellett, egészen szokatlan s a lehető legmagasabb rangú „protektort”, segítőt adva melléjük). A személyi változások arra utalnak, hogy Ferenc „mérlegében” sajátos, személyes, valóban pásztori karakterjegyek esnek nagy súllyal a latba, s a pápa akár személyesen is eljár, s „belenyúl” az egyébként jól bejáratott kinevezési procedúrákba.

A Szentszék nagy tehertétele a pénzügyekhez már több évtizede kapcsolódó visszasságok feldolgozása és orvoslása. XVI. Benedek már komoly lépéseket tett e téren (többször volt felsővezető-váltás a banki szektor élén), Ferenc azonban még tovább ment: „főrevizort” nevezett ki, aki hivatalából kifolyólag mindenbe betekintést nyerhet, bármely vatikáni intézmény gazdálkodását ellenőrizheti. E posztra *George Pell* sydney-i bíboros érseket hívta meg, aki már korábban is híres volt karakán természetéről és szókimondásáról. Ezzel Ferenc annak is jelét adta, hogy nem tér ki a viták, a konfliktusok elől – hiszen például a családszinódusok idején Pell bíboros volt az egyik olyan főpap, aki a leghatározottabban csatározott *Walter Kasper*rel.

A hivatali struktúrák terén is történtek változások. A legjelentősebb: 2016. augusztus 15-én kelt motu propriójával Ferenc pápa létrehozott egy „csúcspdiktériumot”, amely egybeolvasztotta a Világiak Pápai Tanácsát és a Család Pápai Tanácsát. Elnevezése: A Világiak, a Család és az Élet Diktériuma. A cél az volt, „hogy Jézus Krisztus gazdag ajándékai megfelelő módon és bőségesen áradjanak szét a hívek között” – vagyis hogy a világi hívek ügyeinek kezelése koordinált, egységes és még hatékonyabb módon valósuljon meg. A hivatal első prefektusa *Kevin Joseph Farrell* dallasi püspök lett.

Hasonlóképpen halad előre a vatikáni kommunikáció megújítása. Már XVI. Benedek kezdeményezte, hogy a legeltérőbb szervezetek között szinergia valósuljon meg – hisz az egyes médiumok más-más történeti helyzetben születtek, és sokszor teljes párhuzamosságban működtek. Az átalakulás része, hogy a nyugdíjba vonuló *Federico Lombardi* atyát *Greg Burke* amerikai világi hívő, a Fox News korábbi tudósítója követte a szóvivői tisztségben, helyettesül pedig *Paloma Ovejeró*t, a katolikus Radio Cope korábbi tudósítóját választották ki.

Miként látható, a kinevezések sorában magas a Rómán (Vatikánon), sőt Európán kívüli szereplők aránya (ez igaz az új bíborosokra is). Ez előre jelzi a katolikus világegyház gondolatának meggyökeresedését, az új szempontok és hangsúlyok megjelenését. Eközben világi hívőkre is egyre komolyabb feladatok hárulnak a központi vezetésben.

Még egy dolog, ami messze nem hivatalos. A pápával való kommunikáció útja is változáson ment át. A hivatali út mellett/helyett (helyi egyház – nuncius – államtitkárság) a Pápai Ház Prefektúrája kapott központi fontosságot. Itt közvetlenül lehet folyamodni a szentatyához. A napi három-négy ezer megkeresés persze szinte átláthatatlan, mégis ez az újdonság az oka annak, hogy a legmeglepőbb ügyek is eljutnak a pápához (ezekből születnek azok a személyes telefonhívások, levélváltások, amelyekről a világi sajtó is nemegyszer beszámol). Vagyis a formális közlés útjai mellett egyre nagyobb szerepet kapnak az informális kommunikációs csatornák. E változásnak része, hogy sok olyan tanácsadója van a pápának, aki nem tagja a hivatali szervezetnek, hanem baráti, személyes beszélgetések során mondja el neki meglátásait. Ebből olykor persze feszültségek is adódnak, ám ez elkerülhetetlen egy gyökeresen új stílusú pápaság „beüzemelésekor”.

*

Írásunk végén a legelső gondolathoz térünk vissza: nincs olyan külső változás, amely értékes lehetne belső megtérés nélkül. Ez azonban állandó mérlegelést, olykor önkritikát is igényel. Nincsenek előre kikövezett útvonalak, biztos válaszok arra nézvést, milyen lesz a jövő Vatikánja, illetve egyháza. Viták is napvilágra kerülnek, ahogy belső küzdelmekről is tudhatunk. Azonban bízunk kell abban, hogy ha mindenben a Szentlélek kegyelme, az evangéliumi szellemben megélt megtérés kerül a középpontba, akkor az átmenetek látszólag zavaros helyzetei is letisztulnak majd, s a maga idejében megjelenik a gyümölcs az ágon – hogy az egyház egyre hűségesebb legyen krisztusi hivatásához. ◀

